

Тамара Марчій-Дмитраш

Прикарпатський національний університет

Імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна)

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в системі української освіти зумовлено як воєнними діями на території України, євроінтеграційними процесами, так і вимогами до рівня освіченості і культури громадян нашої держави, важливими характеристиками яких є відповідність державним освітнім стандартам, урахування специфічних психофізичних, розумових, вікових особливостей особистості та реалізація принципу наступності, зокрема, між дошкільною і початковою ланками з опорою на особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний підходи.

У інструктивно-методичних рекомендаціях щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти конкретизовано необхідність організації освітнього процесу на принципах наступності й перспективності задля забезпечення гармонійного розвитку особистості в контексті єдності координації мети, змісту, методів, форм роботи з дітьми 6-7 років життя [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі і шляхи реалізації принципу наступності у підготовці дітей дошкільного віку до навчання в школі досліджено такими педагогами та психологами, як Л. Артемовою, О. Богдановою, З. Борисовою, В. Кузь, А. Леушиною, Г. Люблінською, О.Савченко та іншими. Різні дисертаційні роботи висвітлюють проблеми підготовки здобувачів освіти в контексті вивчення різних розділів програми: математики (І. Попова, Р. Руга), рідної мови (Л. Калмикова та інші), природознавства (Т. Ковальчук, Д. Струннікова та ін.), а також трудового (Л. Дашковська), естетичного (А. Ароніна), морального (О. Ткаченко) виховання.

Проблема підготовки дітей до навчання в школі є актуальною у зв'язку з підвищенням вимог до рівня знань дітей, які вступають до школи, а також з оновленням освітньої програми в початковій школі, використанням інновацій, що передбачає підготовку дошкільників із урахуванням аналізу цієї проблеми в теорії і практиці.

Мета статті – обґрунтувати історико-педагогічні засади підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. Зміст підготовки дітей до школи зумовлено

умовами, в яких розвивається суспільство, відображаючи загальну концепцію розвитку системи освіти відповідно до історичної епохи.

Так, в 20-ті роки Наркомосвіти УРСР було запропоновано навчальний план для початкової школи, за яким навчання дітей починалося з досягнення ними 8 років. Аналізуючи його, стає зрозумілим, що не було спеціальної підготовки здобувачів освіти до школи. Однією з причин є те, що дошкільна система виховання тільки починала розвиватись і могла охопити незначну кількість вихованців.

Пізніше Наркомосвіти УРСР розроблено і затверджено новий навчальний план для шкіл (1933 р.), який суттєво відрізнявся від попереднього і передбачав необхідність створення умов школами і ускладнення навчання восьмирічних першокласників із урахуванням їхніх запитів, можливостей, інтелектуального потенціалу [1, с. 134].

Починаючи з 1944-1945 н. р. запроваджено обов'язкове навчання дітей семирічного віку в початкових, неповних і середніх школах. Цікаво, що у п'ятирічному плані на 1950-1955 рр. основну увагу було приділено розвитку семирічної та середньої шкіл.

Зазначимо, що на цьому етапі розвитку освітньої системи школою ще не було визначено вимоги щодо спеціальної підготовки дітей до навчання в процесі дошкільного (родинного і суспільного) виховання.

Разом із тим у післявоєнний період відбувся значний розвиток системи суспільного дошкільного виховання в СРСР, а відтак – зниження віку вступу до школи. Поступово виникла необхідність підготовчої роботи до шкільного навчання. Вже у 50-ті роки ХХ ст. було проведено психолого-педагогічні дослідження шкільної успішності та її рівнів, в яких поряд з іншими чинниками було звернено увагу на конкретизацію завдання і важливість підготовки дітей до школи.

Слід зазначити, що питання формування готовності до школи не було абсолютно новим. Визначний педагог Я.-А. Коменський у працях «Материнська школа» і «Велика дидактика» визначив структуру освіти, яка враховує періоди розвитку дитини, першою ланкою є виховання дитини у сім'ї або у материнській школі до шести років. На допомогу сімейному вихованню ним було розроблено програму і зміст навчання і виховання дітей з окремим розділом «Яким чином батьки повинні готувати своїх дітей до школи». Я.-А. Коменський конкретизував показники, які засвідчували готовність дітей відвідувати школу: 1) якщо дитина знає те, що їй слід знати у материнській школі; 2) якщо можна спостерігати увагу і роздуми дитини з приводу тих запитань, які їй пропонуються, а також здатність міркувати; 3) якщо в неї виявляється прагнення до вищого рівня освіти [4].

Одним із головних завдань у процесі підготовки до навчання в школі С. Русова вбачала «збудити у дитини охоту до самонавчання». Педагог звертала увагу на необхідність створення умов для активної пізнавальної діяльності вихованців і акцентувала увагу на необхідності розвитку їх інтересу, чутливості до краси, розвитку духовності в дитячому закладі [5, с. 56].

Згодом у 60-ті роки ХХ ст. в зарубіжній і у вітчизняній освіті проведено дослідження щодо вивчення можливостей дітей засвоювати нові дії та знання, які до цього не застосовувались, тобто йде мова про якість навчання в освітньому закладі без попередньої підготовки.

Перше наукове обговорення досягнень і проблем початкової освіти за програмами, введеними в 1969 р. відбулось на міжреспубліканському симпозіумі, який проведено у м. Києві у 1970 р. під керівництвом Г. Костюка.

Реформа освіти, яка відбулася наприкінці 60-их-на початку 70-их рр. ХХ ст. вплинула на організацію освітнього процесу початкової школи: замість чотирирічної вона стала трирічною (7-10 роки життя), змінилися і стали складнішими програми з усіх навчальних дисциплін. Це спричинило трансформації системи дошкільної освіти, зокрема у роботі з дітьми старшого дошкільного віку було збільшено кількість і тривалість щоденних занять, що передбачало підвищення рівнів готовності дітей до навчання в школі.

Наприкінці 80-х років знову відбулася реформа в освітній системі початкової школи, яка спричинила такі зміни: 1) для навчання у першому класі почали приймати дітей, яким виповнилося 6 років; 2) збільшилась тривалість навчання у початковій школі на 1 рік, вона знову стала чотирирічною.

У 1988-2000 рр. відбувалася перебудова освіти на принципах деідеологізації, національного спрямування. В цей період функціонували два типи початкових шкіл (3-річної і 4-річної з відповідним віком вступу дітей до школи (6-7 років); поступово більше уваги почали приділяти підготовці дітей до школи, їх соціалізації, використанню інноваційних методів формування готовності до навчання у школі як інтегративної якості її особистості. Трансформації початкової освіти були компонентом освітньої політики держави і визначалися насамперед суспільно-політичними, соціально-економічними і педагогічними напрямками її розвитку. Реформи початкової освіти відбувалася за такими напрямами: зміна структури і організації освітнього процесу, удосконалення його змісту, методів й форм навчання.

Дискусії щодо доцільності віку початку навчання в школі, підготовки до нього спровокували низку досліджень, в тому числі, враховуючи умови і вимоги різного типу навчальних закладів. Вони підтвердили важливість і необхідність спеціальної підготовки, визначення психологічної готовності до шкільного навчання як важливої складової психічного та індивідуального розвитку

дошкільника, яка повинна сформуватися до семирічного віку. Виокремлено два підходи до організації їхньої підготовки, а саме:

- 1) функціональний – набуття комплексу знань, умінь і навичок дитиною, які стануть визначальними у подальшій навчальній діяльності;
- 2) особистісний – гармонійний розвиток особистості дитини в контексті її активності (Ш. Амонашвілі, О. Кононко, О. Савченко, Л. Федорович та ін.) [2, с. 8].

З метою порівняння систем підготовки дітей 6-7-го років життя до навчання в школі на сучасному етапі розвитку освіти проаналізували такий досвід у інших країнах. В таких прогресивних країнах, як Англія, США реалізовується підхід про початок навчання в школі з п'ятирічного віку, при чому у США за таких умов перший рік початку навчання характеризується як «підготовчий клас», в Англії початок навчання характеризується подібністю до домашніх ігрових умов. Тривалість навчання в початковій школі у розвинутих країнах коливається від 3 до 6 років: 4 роки – в Австрії, Швеції, Німеччині, Польщі; 5 років – у Франції; 6 – в Англії, США, Японії. Цікаво, що до шкіл, які працюють у різних країнах із використанням Вальдорфської педагогіки, приймають з семи років.

Висновки. Узагальнюючи результати аналізу, зазначимо, що проблеми переходу дитини з одного освітнього рівня на інший, зміст і методи дошкільної і початкової освіти, їх мета, завдання і форми організації роботи повинні узгоджуватись з віковими і психофізіологічними можливостями вихованців, опираючись на принцип наступності у навчанні і вихованні.

Аналіз підготовки дітей до навчання в школі дає можливість визначити такі основні тенденції: акцент на соціальному розвитку дітей старшого дошкільного віку і формуванні їх комунікативних умінь, розвитку пізнавальної активності; визначення важливості фізичного здоров'я дітей; важливість суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчанні; врахування регіональних особливостей місця проживання дітей; необхідність підготовки дітей до навчання в школі.

В сучасній освітній системі особливостям переходу дитини від дошкільного до шкільного періоду приділяється значна увага. У працях вітчизняних дослідників (А. Богущ, В. Котирло, Я. Котлярова, С. Ладивір, О. Проскура, Н. Шиліна) підкреслено, що готовність до навчання в школі – це багатокомпонентне цілісне утворення, інтегральна характеристика особистості, складниками якої є психологічний, морфологічний, інтелектуальний, мотиваційний, емоційно-вольовий, комунікативно-мовленнєвий компоненти і формується наприкінці дошкільного дитинства. Підготовка дітей до школи – це система, спрямована на формування готовності дитини перейти від ігрової до навчальної діяльності й успішно засвоїти її зміст.

Список використаних джерел

1. Грищенко М. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917-1965). К.: Рад. школа, 1966. 260 с.
2. Замрозевич С. Формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... кан. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Одеса, 2010. 24 с.
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249 : веб-сайт. URL: [http:// mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/recomendazii.doc](http://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/recomendazii.doc) .
4. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах / під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. А. Л. Красновського. К. : Рад. школа, 1940. Т.1. Велика дидактика. 248 с.
5. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів : Просвіта, 1993. 127 с.